

Cahier de civilisation médiévale, X-XIIe siècles [Zbornik srednjovjekovne civilizacije, X-XII. st.], 43e année, Centre d'études supérieures de civilisation médiévale, Poitiers 2000, br. 169-172, 445 str. i 172b: Comptes rendus [Ocjene i prikazi], 120 str.

U ovom godištu Zbornika objavljeno je deset članaka, 117 prikaza i deset izvješća (101-120, 195-225, 275-333 i čitav broj 172b). Posebnost je ovoga godišta u tome da su tri sveščića (170-172) tematski blok posvećen različitim oblicima društvenih i kulturnih promjena koje su se dogodile oko 1000. godine.

Rad Michela Brand'honnora, *La motte et le clocher: l'affrontement des symboles?* (3-31), posvećen je sukobu između svjetovne i crkvene elite u grofoviji Rennes u XI. stoljeću. Rad je podijeljen na tri dijela: Evidencija utvrda po župama, Opiranje vitezova prijenosu njihovih dobara na Crkvu i Povlačenje vitezova (*militēs*) na rubove župa. Prilažući osam nacрта viteških utvrda i četiri rodoslovlja, autor uspostavlja usku vezu između naglog porasta broja utvrda u XI. stoljeću i pojačanog darivanja dobara samostanima i župama te zaključuje da zbog neslaganja s prepuštanjem svojih prava lokalnim crkvama, vitezovi grade svoje utvrde na rubovima župa kao znak protutežbe crkvenoj prevlasti.

Laonymat dans la tradition manuscrite de la lyrique troubadouresque (33-90) naslov je istraživanja Francesce Gambino. Talijanska autorica provela je temeljitu analizu četrdesetak sačuvanih rukopisa srednjovjekovnih okcitanskih šansona. U osnovi, provansalske trubardurske pjesme su rijetko anonimne, stoga, rad nastoji objasniti to svojstvo postojećih *unica* (tekstovi bez autora). U većini se primjera radi o prijepisima pjesama kojih je melodija bila važnija od teksta. Uz to, iako nema velike razlike u žanrovima između aristokratske i pučke pjesme, po društvenom položaju "slabiji" autori, odnosno oni iz redova žonglera, a ne trubadura, češće su ostajali anonimni. Autorica također primjećuje da je više anonimnih autora pjesama koje kao temu imaju žene, nego pjesama posvećenih muškim junacima. U radu se donosi i tablični prikaz svih pjesmama anonimnih autora s njihovim bibliografskim referencama i počecima prvog stiha.

Gioia Bertelli u radu *Nouveaux fragments sculptés en stuc provenant de Pietramontecorvino près de Lucera (Pouilles)* (91-99) na temelju skulpturalnih fragmenata od štuka s pročelja crkve sv. Marije u Pietramontecorvinu pokraj Foggie, analizira kulturnu pripadnost novootkrivenih fragmenata od štuka na području u blizini Lucere u Apuliji. Zaključuje da su nastajali od sredine XII. stoljeća te da su stilski srodni suvremenim djelima iz pokrajine Abruzzo. Radu je priloženo 20 ilustracija spomenutih fragmenata i tloris crkve sv. Marije.

S radom Martina Aurela *La parenté en l'an mil* (125-142) počinje mali tematski blok radova posvećenih godini tisućtoj. Tekst je podijeljen na tri djela: "Cousinage": kognatizam, itinerantnost i nedjeljivost posjeda; "Lignage": agnatizam, stabilnost sjedišta i primogenitura; Bračni savez: pristanak, egzogamija i rituali. Dok su za vrijeme karolinga obitelji bile vezane po matrilinarnoj liniji, sa slabim utjecajem rodoslovnih korijena, a obilježava ih velika prostorna pokretljivost, oko tisućite godine događa se preokret. Nastaje novi oblik rodbinskih odnosa, tzv. "lignage", koji se određuje po očevoj liniji, njegovi se članovi trajno naseljavaju oko jednog sjedišta – dvorca te počinju tražiti svoje obiteljske korijene u što ranijem razdoblju. Taj se proces zbiva istodobno s nastojanjima Crkve da kristijanizira instituciju braka, to jest da brak učini neraskidivim i striktno monogamnim.

Rad Michela Hugloa, *Gerbert, théoricien de la musique, vu de l'an 2000* (143-160) razmatra opsežnu korespondenciju Gerberta iz Aurilaca, koji je u 1000. godini bio papa Silvestar II. Više od 220 pisma

svjedoči o njegovoj političkoj i znanstvenoj djelatnosti. Među ostalim pismima autor posvećuje posebnu pažnju onima vezanim uz Gerbertov rad na teoriji glazbe, posebice u vezi s računanjem dužine cijevi orgulja. Također prilazi jednu Gerbertovu pjesmu posvećenu Otonu II. i Teofani, glazbene partiture bizantske melodije X. stoljeća koja se podudara s onom latinske pjesme *Kirie*, te tekst i note skladbe *Grutesa nunc*, koje se također podudaraju s djelom *Kontakion* bizantskoga glazbenika Romana Melodičara.

Autorica Éliane Vergnolle u svojim *Les débuts de l'art roman dans le royaume franc* (ca. 980-ca. 1020), (161-194), sažima spoznaje o nagloj umjetničkoj promjeni stila za vrijeme dinastije Capet u Francuskoj. Pomoću 20 slika, karte graditeljske baštine Francuske između 980. i 1020., osam tlorisa crkava i dva crteža autorica uočava velike razlike umjetničkog izražaja ovisno o zemljopisnom smještaju po pokrajinama. Dok u ostalim dijelovima Zapadnoga Franačkog Kraljevstva monumentalna graditeljska djelatnost ostaje ista kao i u prethodnom razdoblju, u jugozapadnom dijelu, koji uključuje Kataloniju, Poitou, Burgundiju, Donju Auvergnu i Champagnu, od 1010. godine očituje se nagla umjetnička promjena puna originalnih arhitektonskih noviteta, među kojima su i prvi pokušaji monumentalnog kiparstva.

Les Normands et la littérature latine au début du nouveau millénium (233-241) rad je Keith Bate. Autor ponajprije navodi i citira četiri pjesme s početka XI. stoljeća nastale na rouenskom dvoru. Pomoću njihove stilske analize autorica zaključuje kako se u Normandiji oko 1000. godine razvio, u kratkom razdoblju, poseban književni stil pod utjecajem nazočnosti stranaca skandinavskoga, latinskog i romanskoga govornog područja. Uočava važnost svjetovnih tema uz uobičajene crkvene drame te konstatira da će slična pjesnička višjezična sredina postojati na britanskom otočju nakon normanskog osvajanja Engleske 1066. godine.

Iako je crkva sv. Vincenta u Cardoni, Katalonija, s početka XI. stoljeća, obično smatrana čistim primjerom "rane romaničke umjetnosti", Eric C. Ferne, autor članka *Saint-Vincent de Cardona et la dimension méditerranéenne du premier art roman* (243-256), želi uvesti novi pristup. Naime, autor uspoređuje navedenu crkvu s drugim arhitektonskih zdanjima nastalim na bizantskom području tijekom X. stoljeća (Bodrum džamija u Carigradu i crkva San Fruttuoso u Portofinu u Liguriji). Zahvaljujući toj usporedbi, autor je uočio bitan utjecaj ligurskoga i bizantskog stila pri izgradnji katalonske crkve, koji smatra bitnim čimbenikom pri nastanku romaničke umjetnosti. Rad sadrži pet nacrti, osam ilustracija i jednu kartu.

U radu *Le roi et la loi chez les penseurs du royaume occidental du deuxième quart du IXe à la fin du XIe s.* (257-273) Yves Sassier razmatra promjenu pojma "zakon" između IX. i XI. stoljeća. Dok su za vrijeme vlasti Karlovića i Kapetovića u ranomu srednjem vijeku službeni tekstovi slabo spominjali pojam *lex*, te se smatralo da je kraljevska vlast dana izravno od Boga, u IX. stoljeću, u doba Karla Čelavoga, neki intelektualci uvode u svoje tekstove nova razmatranja o biti kraljevske vlasti i odnosu pisanog zakona spram običajnog prava. U toj novoj struji razmišljanja želi se, s jedne strane, ojačati pismeni i svjetovni oblik zakonitosti u kojoj bi kralj vršio svoju *potestas*, s time da je i sam podložan i primoran poštivati novo donesene zakone. S druge strane, želi se ojačati crkvene ovlasti i nadzor biskupovih *auctoritates* u smislu da je Crkva onaj element koji postaje posrednik između Boga i svijeta, kojemu se i kralj treba pokoravati.

Jean-Pierre Caillet u dijelu *Le mythe du nouveau architectural roman* (341-369) opovrgava pojednostavljeno mišljenje da je s prelaskom u novo tisućljeće nastao novi arhitektonski stil, tj. romanička umjetnost. Naime, vidi se da i dalje u XI. i XII. stoljeću monumentalne građevine posuđuju puno elemenata iz prethodnih stilova te se, zapravo, teško može govoriti o nekoj "novoj romaničkoj epohi". Rad je obilato slikovno dokumentiran (46 slika, nacrti i ostalih ilustracija).

Éric Palazzo u radu *La liturgie de l'Occident médiéval autour de l'an mil. État de la question* (371-394) sažima razne oblike liturgije između 950. i 1050. oslanjajući se na različite izvore, od samih liturgijskih tekstova do hagiografije, slika, historiografskih, pravnih i ostalih rukopisa. Autor zaključuje kako je liturgija nezaobilazan element za shvaćanje srednjovjekovnog društva jer je u potpunosti uključena u politički, vjerski i društveni život tog razdoblja. Rad je podijeljen na pet glavnih dijelova: Monastička liturgija oko 1000. godine; Biskupska liturgija oko 1000. godine; Kraljevska i carska liturgija oko 1000. godine; Nabožna liturgija oko 1000. godine; i Postupna uspostava župne liturgije; priložene su tri slike.

Cécile Treffort u radu *Le comte de Poitiers, duc d'Aquitaine, et l'Église aux alentours de l'an mil (970-1030)*, (395-445) primjećuje da su prije uspostave gregorijanske reforme na akvitanskom području grofovi Poitiersa i vojvoda Akvitanije uspjeli uspostaviti uravnoteženi odnos između kneževske vlasti i Crkve. Prema karolinškoj tradiciji iz koje potječu, a koje je najočitiji primjer Vilim Veliki, vojvode nastoje posvetiti svoj položaj jer imaju vlastitu svijest o kajanju i pobožnosti. Zbog toga usko surađuju s biskupima putem darovnica samostanima i ritualima blagoslova te stvaraju na svom području mrežu sakralnih objekata kao jamstvo za spas vlastitih duša i stabilnost njihova kraja. S reformom se to jedinstvo raspada. U prilogu su dane dvije karte, dva genealoška stabla i jedna kraća kronološka tablica.

Sabine Florence Fabijanec

Cahier de civilisation médiévale, X-XIIe siècles [Zbornik srednjovjekovne civilizacije, X.-XII. st.], 44e année, Centre d'études supérieures de civilisation médiévale, Poitiers 2001, br. 173-176, 418 str. i 176b: Bibliographie [Bibliografija], 309 str.

U ovom godištu časopisa objavljeno je 14 radova i 78 prikaza (65-101, 159-204, 275-296, 379-413). U dopunskom broju (176b) nalazi se bibliografija s 2800 naslova, indeks autora, popis časopisa i kolektivnih djela o srednjovjekovnoj kulturnoj povijesti te popis knjiga primljenih u knjižnici Centra.

U razmatranju *La représentation carolingienne du zodiaque. A propos du manuscrit de Bâle, Universitätsbibliothek, F III 15a* (3-33) Babara Obrist analizira jedan od najstarijih zodiijaka, ako ne i najstariji, datiran oko 800. godine. Rad je podijeljen na pet dijelova: Baselski zodiijak u svom rukopisnom i slikovnom kontekstu; Tekst baselskog zodiijaka i njegovi mogući izvori; Ikonografija baselskog zodiijaka i njezini mogući uzori; Baselski zodiijak i zodiijakalna ikonografija aratovskoga korpusa; Baselski zodiijak i njegova kulturna pozadina. Uz obilati priloženi ilustrativni materijal (26 slika), autorka smatra da su djelo inspirirale redovničke zajednice predkarolinškog razdoblja s mogućim podrijetlom s britanskog otočja. Daje nam također na uvid i prijepis tog zodiijaka.

Pierre André Sigal promatra u svom radu *Naissance et premier développement d'un vinage exceptionnel: l'eau de saint Thomas* (35-44) proširenje kulta sv. Tome Becketa nakon njegova ubojstva 1170. godine preko njegove "vodice". U ranomu srednjem vijeku bilo je uobičajeno raširiti djelovanje svetih relikvija uranjanjem kosti svetaca u neku tekućinu, vino ili vodu, čime bi ta tekućina postala simbolična krv mučenika ili Krista. Na taj su način monasi iz Canterburyja stvorili "vodicu sv. Thomasa Becketa" koju bi bolesnici rabili za obloge ili piće za ozdravljenje ili duhovno pročišćenje. Praktično smještenu u drvenim ili metalnim bočicama, vodicu su čuvali pojedinci ili crkve, zahvaljujući čemu se kult sv. Tome brzo proširio.